

Oana Moraru este profesor de Limbă și literatură română și engleză, educatoare și învățătoare, fondatoare a Școlii Helikon, formator și publicist pe teme educaționale, cu experiență de 30 de ani în învățământ.

Scris din perspectiva educatorului de grădiniță, a învățătoarei și a profesorului de gimnaziu, acest ghid este o pledoarie pentru înțelegerea și folosirea lecturii explicative la clasă și acasă, ca metodă de succes în dezvoltarea inteligenței critice și ca punct de plecare în vindecarea larg răspânditului analfabetism funcțional în țara noastră.

„Cum li pregătim astăzi pe copii pentru a nu ajunge să facă analize oarbe și anchiolate ale realității? Cum li dorăm, de mici, cu filtre care pot dirija traficul infernal, ordonând, direcționând, semnalizând, separând direcțiile, încărcăturile de sens și destinație a informației?”

Cartea Oanei propune fișe de lucru pentru copii și oferă o mulțime de metode pentru părinți și profesori, atât pentru organizarea activităților de învățare acasă și în clasă, cât și pentru dezvoltarea cititului, de la stadiul anilor prealfabetari, la etapa cititorilor conștienți, iubitori de lectură.

Cuprins

6	Introducere
8	Povestea, ca stabilizator emoțional
14	Povestea, ca temelie morală
18	Povestea, ca bază filozofică
23	Povestea, ca antrenament intelectual
28	Cum ajung copiii să citească fluent și conștient?
40	Cum sprijinim copiii cu dificultăți de citire?
51	Cum apare lectura de plăcere la copii?
61	Cum formăm cititori inteligenți și critici?
72	Lectură și limbaj la Grupa Mare
81	Lectură și Comunicare la clasa pregătitoare
90	Lectură și Comunicare la clasele I și a II-a
104	Limba și literatura română, de la clasa a III-a, la gimnaziu
109	Idee de scenarii de lecție integrând metoda lecturii explicative
132	Succesul școlar și obișnuința cititului
138	Concluzii
146	Anexa 1 – Idee de activități pentru îmblănzirea fricilor
148	Anexa 2 – Idee de activități pe tema relației libertate – constrângere
150	Anexa 3 – Idee de activități pe tema filozofiei pentru copii
152	Anexa 4 – Idee de activități pentru antrenarea gândirii
154	Anexa 5 – Exerciții de citire pe silabe
155	Anexa 6 – Exerciții de receptare a mesajului oral
156	Anexa 7 – Exerciții pentru antrenarea lecturii după imagini
159	Anexa 8 – Exerciții pentru antrenarea lecturii după imagini
160	Anexa 9 – Poveștile autoarei Olinu Ortiz
160	<i>Cum a salvat Booby Gramatozaurul cărțile pentru copii</i>
167	<i>Ai voie, Naționale!</i>
169	<i>Cu ariciul la tine</i>
174	<i>Meluzaurul și Regele Măgar</i>
182	<i>Bolboroc își caută un prieten</i>
187	<i>Grozișor și Bruno filmează pentru Școala de Monstruizitate</i>
190	Anexa 10 – Personaje decupabile pentru jocul de roluri

Povestea, ca stabilizator emoțional

Povestea care ține cald pe dedesubt

Pentru copii, jocul și poveștile sunt spațiul ideal în care pot exersa emoțional ancorarea sigură și optimistă în lume.

Mintea omului iubește să își spună povești. Este modul ei de a organiza lumea, de a găsi sens în dezordine, de a îmblânzi frica și de a accepta neprevăzutul. Fiecare dintre noi are o istorioară despre locul nostru în lume, despre sensul eforturilor noastre și al tuturor încercărilor prin care trecem. Suntem eroii propriei narațiuni – fie că o ținem conștient, fie că o contemplăm ulterior, căutând, în retrospectivă, sensuri liniștitoare.

Auto-povestea este cârpușala fenomenelor noastre psihologice, este conturul personalității fiecăruia dintre noi. Toți avem nevoie de câte o poveste caldă „pe dedesubt”, care să ne stabilizeze emoțional, care să ne dea puterea de a merge mai departe.

Prinsă în lăele zilei, mintea noastră nu este neapărat atentă la reflexul de a motiva ceea ce simte, ceea ce experimentează sau alege să facă, construind involuntar câte o narațiune. Există, conștient sau nu, o punere în poveste a fiecărui moment al zilei, o prindere a lui într-un șir de explicații pentru sine și pentru cei din jur, cu descrieri, cu înălțuiri cauză-efect, cu personaje care vin și pleacă din viața noastră. Există o rescriere continuă a personajului principal – noi cu noi, vorbind despre noi înșine, cu autojustificări, calificări și clarificări.

Obişnuința fiecăruia dintre noi de a ne așeza pe scara de sus a emoțiilor – cu stări de bine, recunoștință, optimism și încredere – sau de a rămâne pe treptele ei de jos, într-un circuit închis între frică, victimizare și neputință, s-a format tot în interiorul unei povești pe care am primit-o de la părinții noștri. O poveste în mijlocul căreia am deschis ochii, în care am fost prinși din mers, hipnotizați și modelați de cuvintele, faptele, trăirile, reacțiile celor mari.

Așa am ajuns, unii dintre noi, în rama unei narațiuni în care lumea este un spațiu imprevizibil, periculos, de care ne ferim toată viața; în care învățăm să navigăm controlând, reparând, blamând, neîndrăznind; alții avem pur și simplu puterea de a cuteza, de a pune binele înainte, de a avea încrederea că toate funcționează, în cele din urmă, în favoarea noastră.

*A fost odată, într-un parc, o fetiță veselă și mândră tare de trotineta ei cea nouă.
Se aventura curajoasă pe aleile lungi și drepte înaintea mamei ei, cu alunecări lungi și sigure, împinse botârât când de un picior, când de celălalt. Își auzea cu precizie băntăle înimii accelerând și zâmbetul vântului printr-o buclă castanilor futurind în urmă.
– Uite, mamă, zbor!*

Succesul școlar și obișnuința cititului

Familia este primul loc în care copilul cunoaște spiritul succesului. De la mama și tatăl lui învață, chiar înainte de a vorbi, cea mai prețioasă lecție: cum se onorează o promisiune, un plan, treaba în general. Copiii absorb de la părinți lor felul în care aceștia își onorează cuvintele, sarcinile, datoritiile, visurile. Cu amprenta aceasta pornesc ei în lume și pun energie în ceea ce fac, dorindu-și, la rândul lor, să facă bine, să finalizeze, să înfrunte dificultățile – cu amprenta transmisă din observații, sugestie și imitație a părinților. Dacă părinții încearcă să educe această cultură a lucrului bine făcut ținând predici despre aceasta și, în același timp, afișând plictis, neputință, oboseală, copiii vor prelua atitudinea, nu cuvintele și povețele.

Școala este locul unde înveți că succesul înseamnă aprecierea celui alt, o notă bună, un examen trecut, o diplomă, o etapă școlară nouă. A crește copii de succes într-o școală înseamnă a avea un program pe măsura dezvoltării lor cognitive, cu respect pentru nevoile lor emoționale. Înseamnă a crea motivații și a antrena operații diverse pe care gândirea iubeste să le facă în mod normal: de la memorare, la creație, de la aplicare, la analiză, de la planificare, la construcție și evaluare. Când copiii gândesc pe toate palierele operațiilor mentale, se simt stimulați și satisfăcuți. Dacă o fac și colaborând sau simțind că aparțin unui grup, că sunt văzuți, că au roluri și identitate în ochii celorlalți, cu atât mai aproape suntem de a da start succesului. În școală, copiii învață răbdarea, perseverența, planificarea, atenția voluntară. Aceste funcții ale minții sunt cabina de control a vieții lor ulterioare.

Succesul școlar este legat, în multe studii, de obiceiul individual de a citi, iar acesta din urmă are, conform cercetărilor, un impact hotărâtor în dezvoltarea raționamentelor, a flexibilității și adaptabilității mentale. Nu cred că există ceva mai important decât lectura în realizarea aceasta interioară și exterioară. Cititul reconfigurează mintea, transformând-o permanent într-o hartă care câștigă noi și noi dimensiuni. Se desfășoară în noi, în timp ce citim, toată fenomenologia cosmosului: se nasc stele, se formează nebuloase, se rotesc sisteme solare de tot felul, se extind la nesfârșit galaxii, se produc ciocniri de corpuri incandescente, necesare extincției de planete vechi și căderi de comete strălucitoare. Cred că mintea citită este mai spectaculoasă decât universul în sine. E o forță-vie, care are mereu și mereu capacitatea de a dărui viață și vitalitate în jur, care crează și reordonează lumi.

La o căutare simplă, în mediul online, printre studiile de specialitate, a caracteristicilor specifice copilului receptiv intelectual și dornic să se implice

Anexa 1

Idei de activități pentru îmblânzirea fricilor, pornind de la poveștile Olinei Ortiz

- Desenează-ți frica! Arată forma și culoarea ei.

Spune cum o resimți la școală, pe terenul de joacă, în alte momente ale vieții tale. Spune ce anume o hrănește, o face mai mare și mai grasă.

- Compune și tu un cântec sau confecționează o pancartă cu versuri care se termină în următoarele rime:
frică-măturică; noaptea-lapte; curajos-prejos; vitraz-baz.

- Privește personajele care aduc frică în poveștile *Melozaurul și Regele Măgar* și *Cum a salvat Booby Gramatozaurul cărțile pentru copii*. În jurul lor se află fricile lor. Și personajele negative au frică! Desenează în contururile din jurul Regelui Măgar și Regelui Tântălău lucrurile de care se temeau ei. Vezi o legătură între fricile lor și acțiunile lor?

Anexa 3

Idei de activități pe tema filozofiei pentru copii, pornind de la poveștile Olinei Ortiz

Priviți imaginile și discutați:

- Pentru tine ce înseamnă să fi „acasă”? Care este casa ta și de ce? În ce alt spațiu te simți „acasă”?

- Priviți imaginea lui Grozișor. Ce înseamnă să fi speriat? Este frica un obiect real? Tu ce frici ai învinge?

- Priviți imaginea copiilor care ascultă radioul Regelui Măgar. Ce înseamnă să asculți cu urechile? Poți asculta și cu altceva? Poți asculta și tăcerile?

Ilustrație: Anabela Martinovic

Ilustrație: Ionuț Robert Olari

Ilustrație: Adelinea Pătraș

Anexa 4

Idei de activități pentru antrenarea gândirii, pornind de la povestea Olinei Ortiz, *Cu ariciul la tuns*

Ilustrații: Andreea Dumitru

Iată aici verbele gândirii! Încearcă să te miști în interiorul textului poveștii, gândindu-te cum poți lega fiecare verb de o sarcină de lucru pe text.

Dacă ești învățător sau educator, construiește-ți planul de lecție având grijă să gândești momentele lecției pentru cât mai multe dintre verbele gândirii. Formulează sarcini pentru cât mai multe verbe – acest exercițiu te va ajuta să conștientizezi de câte alte exerciții are nevoie mintea pentru a dezvolta abilități critice de rezolvare de probleme, creativitate și control cognitiv ridicat.

Dacă ești părinte și tocmai ai terminat de citit povestea, pune-i întrebări sau solicită-l pe copil, formulând cerințe care încep cu cât mai multe „mișcări ale gândirii”.

*Exemplu pentru povestea Olinei Ortiz, **Cu ariciul la tuns**.*

1. **Memorați** versurile care apar în poveste; **identificați** în text toate secvențele de cuvinte care rimează.
2. **Comparați** imaginile celor doi lupi, Colț Galben și Figaro, și **numiți** asemănări și deosebiri, așa cum se desprind ele din text și din imaginile cărții; **explicați** de ce nu a funcționat strategia lui Colț Galben de a-l mânca pe arici.
3. **Interpretați/citiți** pe roluri dialogul între Șepșelici și Figaro; **discutați** finalul poveștii și **comentați** în ce măsură salvarea lui Șepșelici a fost o îndeplinire norocoasă.
4. **Distingeți** în text doar secvențele/propozițiile în care se prezintă treptat nerăbdarea lupului. Cum escaladează ea? **Clasificați** etapele, de la momentul ideii, până la pierderea cumpărului și cearta cu Figaro.
5. **Argumentați** dacă unele animale pot fi numite rele sau agresive. Putem spune că aricii sunt buni, iar lupii sunt răi, în natură? Dar în carte? Care este diferența? **Cercetați** și **măsurați** printr-un interviu luat colegilor voștri cu ce anume asociază ei numele unor animale: „Oișele sunt .../ Vulpă este .../ Lepurele este .../ Porcul este ...”. **Judecați** dacă aceste calificative sunt reale pentru regnul animal sau sunt doar asocieri cu lumea oamenilor.
6. **Rescrieți** finalul poveștii, imaginând un alt scenariu de evadare a ariciului din ghearele celor doi lupi.

Anexa 5

Exerciții de citire pe silabe

Anexa 6

Exerciții de receptare a mesajului oral, pornind de la fragmente din textele Olinei Ortiz

Desenează ce auzi!

„Vedeți cum venenii lui (alte păcăje) născuți din stâncile munților se împreună; și călătorește împreună. Se uneau doi câte doi sau trei câte trei și prindeau și mai multă putere să alunece la vale. Se strecurau curajoși printre frunzișuri, printre rădăcini, șerpulau printre pietre sau printre tulpini de flori rare.”

„În Pădurea Păștelui fermecat, printre stejar și fagi, viețuiau tot felul de animale, mari și mici. Printre ele, și Colț Galben, un lup cu un colț mare și ascuțit de culoarea lămâii, și Șepelici, un anchi cu corp oval, ca un ou de struț, cu păr roșu și des, cu un bot alb între doi ochi ca boabele de pipă.”

„Stai cu coada agățată de creangă și cu capul în jos. De asta nu poți zăbovi! Deși mi-ai plăcut unu' rău. Eu sunt Hogomana, maimuța care găsește de toate. Absolut de toate!”

„Într-o poiană plină de iarbă proaspătă, păștea, singur și îngândurat, un pui de capră. Ar fi zburdat și ar fi făcut nădrăvășii multe, dar călăpăl era priponit c-a fi fost de-un păc.”